

Naslov članka/Article:

Šolske ocene so pomembne: kako pri številskih ocenah pri dijakih spodbuditi elemente formativnega spremljanja

School Marks Matter: How to Promote Formative Assessment Elements in Numerical Marks among Secondary School Students

Avtor/Author:

Anja Vidmar

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolsko svetovalno delo št. 2/2024, letnik 28

ISSN 1318-8267

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2024

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solsko-svetovalno-delo/>

Šolske ocene so pomembne: kako pri številskih ocenah pri dijakih spodbuditi elemente formativnega spremljanja

School Marks Matter: How to Promote Formative Assessment Elements
in Numerical Marks among Secondary School Students

Anja Vidmar
Gimnazija Ledina

Izvleček

Ključne besede:

šolske ocene,
formativno
spremljanje, učna
motivacija, srednja
šola

V članku bom predstavila delavnico, ki je nastala v sodelovanju z Zavodom za šolstvo v razvojni skupini za formativno spremljanje. Namen delavnice je spodbuditi dijake k refleksiji o pridobljenih šolskih ocenah. Delavnica vključuje skupinsko in individualno delo v razredu. Na delavnici s pomočjo metode tortnega diagrama dijaki raziskujejo dejavnike, ki vplivajo na njihove šolske ocene. Delavnica je razkrila različna stališča dijakov o vplivu na učno uspešnost in obenem spodbudila razpravo o prevzemanju odgovornosti za lastni proces učenja. Cilj delavnice je, da dijak skuša preusmeri svojo pozornost na tiste dejavnike, na katere v učnem procesu lahko vpliva in prevzame aktivnejšo vlogo pri učenju. Delavnica razvija kritično razmišljanje. Izvedbo delavnice priporočam v individualni obravnavi kot tudi v razredu.

Abstract

Keywords:

school marks,
formative assessment,
learning motivation,
secondary school

The article will present a workshop that was created in cooperation with the National Education Institute Slovenia in the Formative Assessment Development Group. The purpose of the workshop is to encourage secondary school students to reflect on the school marks obtained. The workshop includes individual and group work in the classroom. At the workshop, students examine the factors that influence their school marks using the pie chart method. The workshop revealed the students' diverse views on what impacts academic achievement and initiated a discussion about taking responsibility for one's own learning process. The aim of the workshop is for students to redirect their attention to the factors in the learning process that they can influence, and for them to take on a more active role in their learning. The workshop develops critical thinking. I recommend holding this workshop for one-on-one sessions and in the classroom.

Uvod

Pri sodelovanju v razvojni skupini za formativno spremljanje, ki je potekala pod okriljem Zavoda RS za šolstvo, sem želela predvsem raziskovati učno motivacijo dijakov. Eden od temeljnih ciljev formativnega spremljanja je, da dijaka postavimo v aktivnejšo vlogo in z elementi formativnega spremljanja spodbujamo njegovo učno motivacijo. S formativnim spremljanjem dijak pridobi informacijo o svojem napredku, ki ga usmerja za nadaljnje šolsko delo in mu ponudi možnost ter pot za odpravljanje pomanjkljivosti (Holcar, 2017). Sočasno moramo upoštevati slovenski šolski sistem, natančneje trenutni vpisni postopek. Za vpis v večino srednješolskih programov najbolj vpliva točkovanje, ki je seštevek zaključnih ocen vseh obveznih šolskih predmetov v 7., 8. in 9. razredu. Kasneje, ko se dijaki vpisujejo na študijske programe, je eden od kriterijev učni uspeh v 3. in 4. letniku. Medtem ko principi formativnega spremljanja upoštevajo individualne razlike in sprotne informacije o napredku dijakov, je slovenski vpisni sistem v srednje šole in študijske programe naravnano veliko bolj kvantitativno. Šolske ocene torej so pomembne.

Pridobljena ocena pri posameznem šolskem predmetu je seveda sama po sebi povratna informacija za dijaka, kako napreduje ob primerjavi s predhodno oceno pri istem predmetu. Lahko pa tudi negativno vpliva na njegovo učno motivacijo; še posebej v primerih, ko dijak dobi nižjo oceno od pričakovane. V okviru individualnega dela z dijaki sem kot šolska svetovalka imela kar nekaj primerov, ko so bili dijaki nemotivirani za učno delo zaradi neujemanja pridobljenih ocen s pričakovanji. Nekateri dijaki so v pogovorih navajali, da pri določenem profesorju ne morejo dobiti pozitivne ocene, saj »jih je vzel na piko« ali da »sestavlja preveč zahtevne teste«. Ob pogovoru s takim dijakom velikokrat trčimo na negativna stališča do učenja, ki vzdržujejo enake vedenjske vzorce, v skrajnem primeru tudi izogibanje šolskemu delu. Dijak oceni svojo situacijo kot brezupno in se ne aktivira za učenje. Dijak oblikuje prepričanja o lastni učinkovitosti na podlagi izkušenj, zato je zelo pomembno, da imajo dijaki med poukom v procesu ocenjevanja možnost analize vzrokov za (ne)

uspeh. Dijak, ki sam odloča, kako bo pristopil k učenju in katere strategije bo uporabil ter oblikoval lastne kriterije za samooceno, bo večkrat dojemal učenje kot smiselno in se bo bolj zavzeto in samostojno loteval svojih učnih ciljev (Bizjak, 2022). Opisana delavnica predstavlja inovativen pristop k spodbujanju formativnega spremljanja med dijaki. S pomočjo možganske nevihte in izdelave tortnih diagramov so dijaki raziskali različne dejavnike, ki vplivajo na njihovo učno uspešnost. Cilj delavnice je, da dijaki pridobijo vpogled v lastne učne strategije ter prevzamejo odgovornost za svoje učenje in rezultate. Da se pogovor o učni (ne) uspešnosti pri dijakih ne konča z izjavami, kot so »Ta predmet mi pač ne gre« ali »Profesor je kriv za mojo slabšo oceno«, temveč da preverimo občutke obupa ali nemoči in dijake opremimo z idejami za aktivno načrtovanje, kaj konkretno lahko spremenijo v lastnem pristopu k šolskemu delu.

Opis in izvedba delavnice

1. Uvod in predstavitev delavnice
2. Možganska nevihta Zakaj imamo ocene
3. Izdelava tortnega diagrama (Kaj vpliva na mojo oceno)
4. Sklep: Kaj bom spremenil pri svojem učnem delu

Delavnico sem izvajala v oddelkih 1. in 3. letnikov v dveh šolskih urah. Primerna je predvsem za oddelke, v katerih prihaja do slabšega učnega uspeha v primerjavi s šolskim povprečjem pri določenemu predmetu, ali kadar bi želeli celostno opolnomočiti dijake za aktivnejše šolsko delo.

• Uvod in predstavitev delavnice

Na začetku sem predstavila, da bo delavnica obravnavala šolske ocene in naša prepričanja o pridobljenih šolskih ocenah. Poudarila sem, da tekom delavnice dijakov ne bom spraševala o njihovih ocenah in da jih ne bodo razkrivali pred ostalimi sošolci. Nato sem vprašala, zakaj v šoli ocenjujemo znanje s številčnimi ocenami in kakšen je namen ocen. Tekom delavnice sem prevzemala vlogo moderatorke, v kateri sem predvsem poslušala in nisem vrednotila danih idej.

• **Možganska nevihta Zakaj imamo ocene**

Pri naslednji dejavnosti sem uporabila t. i. možgansko nevihto, ki je ena najbolj enostavnih tehnik za iskanje idej v skupini. Dijaki so morali odgovarjati na vprašanje: Kateri dejavniki lahko vplivajo na mojo uspešnost pri pisnem preizkusu znanja?

Dijaki so naštevali različne dejavnike, ki sem jih zapisovala na tablo.

Kot je razvidno iz slike 1, so dijaki predstavili različne dejavnike, med katerimi so se dotaknili tehnik učenja, razlage profesorja, časa za učenje, težavnosti testa, discipline in delovnih navad, spanja, duševnega stanja, pozornosti, predhodnega znanja, zapiskov ter zanimanja za šolski predmet. Opazimo, da so navajali številne in raznovrstne dejavnike. Pri tej dejavnosti smo sledili principu možganske nevihte, pri kateri dejavnikov ne komentiramo ali ocenjujemo. Dijakom tudi pove-
mo, da ne bomo izpostavljali, kakšne ocene imajo pri določenem predmetu. V primeru, da bi bil kateri od naštetih dejavnikov nejasen, je priporočljivo pridobiti dodatna pojasnila ali natančnejši opis od dijaka, ki ga je navedel, s pomočjo konkretnih primerov vedenja. Vsak predlog, ki ga dijaki prispevajo, pohvalimo, pri čemer jih spodbujamo, da aktivno sodelujejo in dajejo dodatne predloge. Poudariti je treba, da v tem

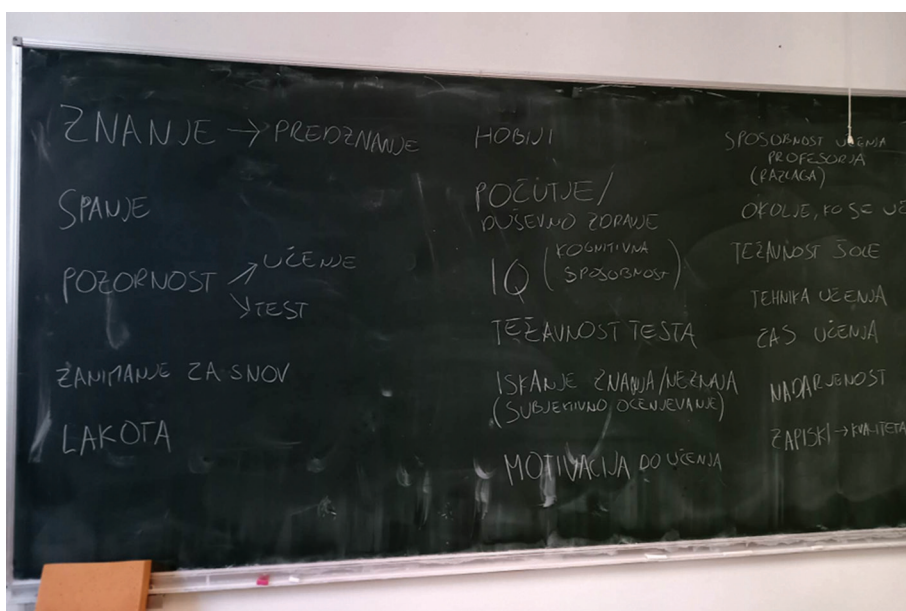
kontekstu ne popravljamo dijakov ne v slovničnem ali strokovnoterminološkem vidiku. S predstavljeno dejavnostjo smo načrtno sprožili diskusijo o šolskih ocenah, pri čemer smo želeli doseči bolj sproščeno in neformalno okolje, ki bi spodbudilo dijake k bolj odprtemu izražanju. Opazili smo, da so dijaki v tem kontekstu razpravljali bolj sproščeno in kreativno, celo do te mere, da so medsebojno spodbujali tekmovalni duh v iskanju nenavadnih ali zabavnih dejavnikov, povezanih z ocenami.

Ko se naštevanje dejavnikov konča, nadaljujemo individualno delo.

• **Izdelava tortnega diagrama Kaj vpliva na mojo oceno pri pisnem preizkusu znanja**

V tem delu dijake spodbudimo, da pomislijo na lastni pisni preizkus znanja, pri katerem niso bili zadovoljni s pridobljeno oceno.

Dijakom nato razdelimo liste in jim damo navodila: »Na tabli imamo napisane številne dejavnike, ki lahko vplivajo na oceno pri testu. Pomislite na test, ki ste ga pisali pred kratkim, morda pred par dnevi ali nekaj tedni. Razmislite, kateri od na tabli navedenih dejavnikov so vplivali na rezultat pri testu. Izberite pet do sedem dejavnikov in jih zapišite na list.«

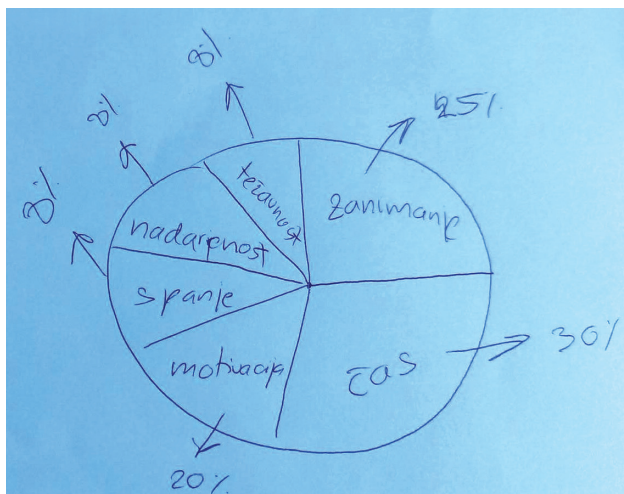
Slika 1: Kaj vpliva na mojo oceno pri pisnem preizkusu znanja

Počakamo nekaj minut in nato nadaljujemo z navodili: »Na list narišite velik krog. Izbrane dejavnike razdelite na deleže, torej v kakšnem deležu je dejavnik prispeval h končnemu rezultatu. Za vsak dejavnik določite delež v odstotkih, skupaj pa naj vsi dejavniki sestavljajo celoto oziroma 100 odstotkov.«

Dejavnike tudi vpišejo v posamezne deleže.

Opisana tehnika izhaja iz kognitivne terapije in nam pomaga, da z grafičnim prikazom preverjamo naša prepričanja o določeni temi ter ozaveščamo disfunkcionalna prepričanja. Tudi sami tortni diagrami dajejo hiter vpogled v posameznikova prepričanja glede učnega uspeha (Creed idr., 2011).

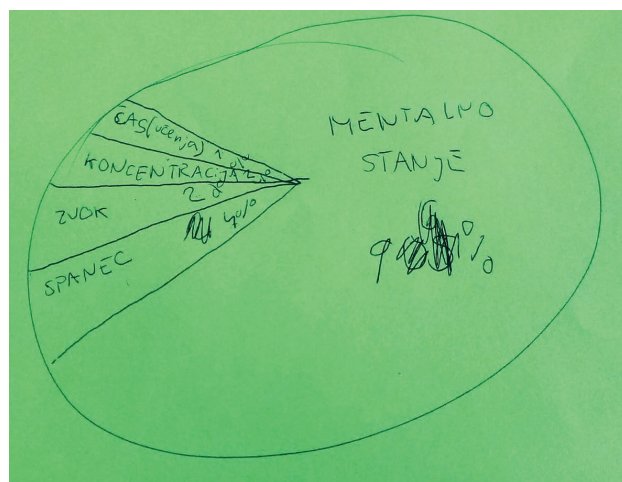
Na slikah spodaj lahko vidimo končne izdelke. Dijaki so svoje diagrame predstavili drug drugemu. Ob predstavitvi diagramov sem postavljala dodatna vprašanja in raziskovala, kaj natančno je dijak mislil ob navedbi posameznega dejavnika. Dijake sem spodbujala, da so navedli tudi svoje pozitivne izkušnje in pojasnili, kaj natančno jim je pomagalo pri posameznem dejavniku, da so bili uspešni.

Slika 2: Primer tortnega diagrama Kaj vpliva na mojo oceno

Na sliki 2 lahko opazimo, kako je dijak največji del »neuspeha« pripisal času, ki ga ima na voljo za učenje (30 %), na drugem mestu je zanimanje, ki ga ima za ta predmet (25 %), na tretjem mestu pa motivacija (20 %).

Iz diagrama je razvidno, da dijak Jure večji del neuspeha pripisuje notranjim dejavnikom, na katere lahko vpliva sam. S tem, ko 30 % vpliva pripisuje času, ki ga namenjuje učenju, izkazuje nagnjenost k iskanju lastne odgovornosti in večjega nadzora nad svojim učenjem. Zanimanje za predmet (25 %) in motivacija (20 %) sta prav tako notranja dejavnika, katerima Jure pripisuje vpliv na oceno. Te ugotovitve kažejo, da je Jure prepričan, da lahko vpliva na dejavnike, ki vplivajo na njegovo učno uspešnost.

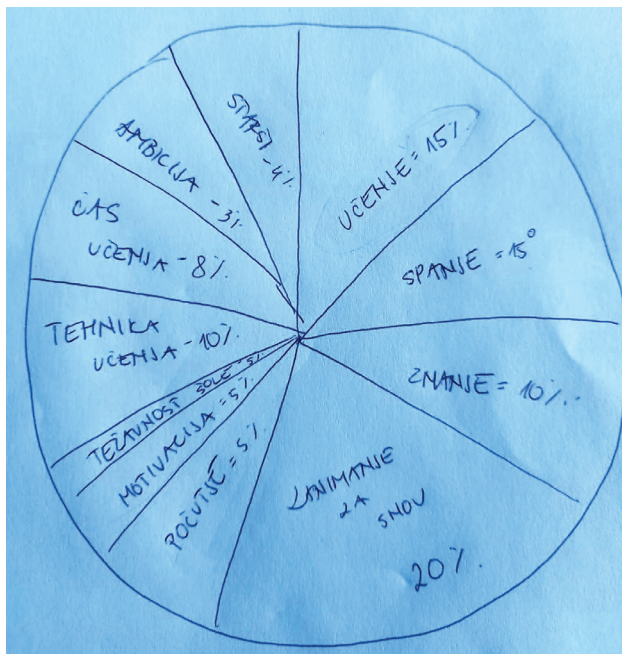
Slika 3: Primer tortnega diagrama Kaj vpliva na mojo oceno

S slike 3 je razvidno, da je dijakinja pripisala največji del svojega neuspeha »mentalnemu stanju«, in sicer kar 90 %.

Dijakinja v veliki meri pripisuje svoj neuspeh notranjemu dejavniku, tj. »mentalnemu stanju«, kar predstavlja 90 %. Ta veliki delež nakazuje, da dijakinja svoje učne rezultate zaznava predvsem skozi svoje psihološko počutje. V tem primeru je zelo pomembno vprašanje, ki ga zastavimo dijakinji, ali sama lahko vpliva na svoje počutje ali ne. Diagram, ki ga je izdelala, lahko služi kot iztočnica za razumevanje vpliva čustvenega stanja na učenje ter izmenjavo strategij za izboljšanje psihološkega počutja med dijaki.

Diskusijo smo nadaljevali z vključitvijo ostalih dijakov. Vprašanja, ki jih lahko postavimo, so, kako različna čustva vplivajo na učenje, kateri dejavniki, okoliščine v šoli ali zunaj šole vplivajo na doživljanje naših čustev (čustveno opismenjevanje), kdaj se počutimo prijetno

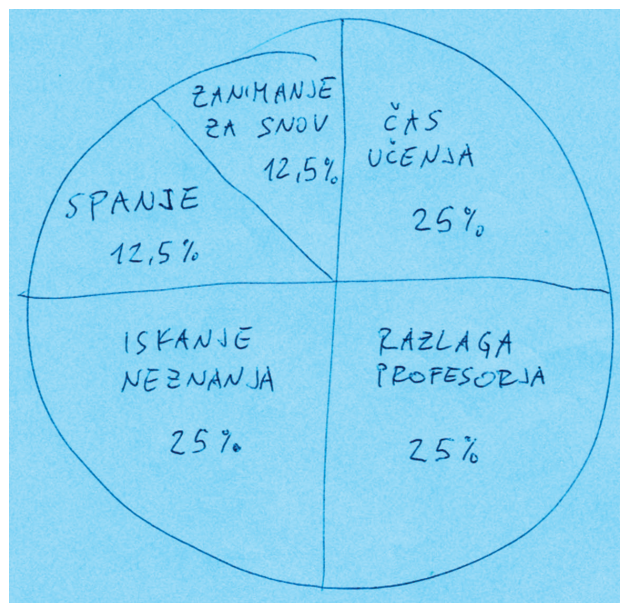
med učenjem in kaj je takrat drugače (iskanje pozitivnih izkušenj), preverimo uporabo tehnik sproščanj pri dijakih in kako ostale pomembne osebe (sošolci, prijatelji, starši) lahko vplivajo na počutje (iskanje podpore). Pomembno je, da spodbujamo dijake k iskanju rešitev, ki so prilagojene njim, in da posredujemo sporočilo, da je pomembno poiskati strokovno pomoč v primeru stiske.

Slika 4: Primer tortnega diagrama Kaj vpliva na mojo oceno

Iz diagrama na sliki 4 je razvidno, da dijakinja izkazuje visoko stopnjo samorefleksije in kompleksnosti pri analizi dejavnikov, ki vplivajo na njeno učno uspešnost. S tem ko je navedla kar enajst dejavnikov in natančno določila deleže, kaže na svojo zavzetost in podrobno raziskovanje lastnega učnega procesa. Poleg tega veliko število navedenih dejavnikov pomeni, da dijakinja prepozna širok spekter vplivov na svoje šolske ocene. To je lahko ključno pri oblikovanju prilagodljivejših učnih strategij in izboljšanju učne učinkovitosti.

S slike 5 je razvidno, da je dijakinja napisala dejavnik »iskanje neznanja«. Pojasnila je, da gre za pisni preizkus znanja pri učitelju, ki po njenem mnenju išče neznanje pri dijakih, kar je tudi vplivalo na njeno oceno. Obenem je podelila 25 % vpliva učiteljevi razlagi, skupaj je torej učitelj imel kar 50 % vpliva na njeno pri-

Slika 5: Primer tortnega diagrama Kaj vpliva na mojo oceno

dobljeno oceno. Gre torej za dejavnik, na katerega ima sama malo vpliva, in to je ne motivira za učenje pri tem predmetu, kot je sama pojasnila.

V razpravi so se dijaki začeli osredotočati na vpliv učiteljeve razlage na njihovo učno izkušnjo. Poudarili so, da vsak posameznik različno doživlja učiteljevo razlago, in navajali strategije, kako si pomagajo v primerih, ko jim učiteljeva razlaga ne ustreza. S tem premikom v razpravi so dijaki poudarili pomembnost prevzemanja odgovornosti za lastno učenje, saj so postali bolj osredotočeni na to, kako lahko sami vplivajo na svojo učno uspešnost ne glede na zunanje dejavnike.

Dodati moramo, da seveda zunanji dejavniki, kot je učiteljeva razlaga ali težavnost preizkusa, lahko vplivajo na pridobljeno šolsko oceno, vendar je namen delavnice preusmeriti pozornost dijakov na dejavnike, na katere lahko vplivajo, z namenom, da jih motivira k aktivnejšemu pristopu k učenju.

• **Zaključek delavnice: Kaj bom spremenil pri svojem učnem delu**

Delavnico sklenemo z individualnim razmislekom, v katerem skušamo dijake spodbuditi, da interpretirajo pridobljeno oceno kot povratno informacijo o njihovem šolskem delu in da skušajo razumeti

različne dejavnike, ki lahko vplivajo na pridobljene ocene. Udeleženci delavnice so ob koncu delavnice povedali, da je bila delavnica zanimiva ter da razmišljajo, kaj lahko spremenijo. Vsak dijak je povedal, kaj bo spremenil. Izbrani koraki so bili zelo različni – od več spanja do uporabe posnetih predavanj na internetu.

Sklep

Po večjih izvedbah s približno 90 dijaki me je prese-netilo, da si niti dva tortna diagrama nista bila ena-ka. Predstavljeni diagrami so bili izbrani, ker je vsak izstopal na svoj način in ker sem želela z njimi tudi praktično prikazati, kako sledi nadaljnja razprava v razredu. Veliko uporabnost te delavnice vidim v tem, da lahko časovno učinkovito preverimo dija-kova stališča glede ocenjevanja znanja. S pomočjo tortnega diagrama ugotovimo, ali dijak pripisuje

vzroke za učno neuspešnost predvsem sebi in lastni (ne)aktivnosti ali predvsem dejavnikom, na katere nima vpliva. Največji učinek delavnice vidim v tem, da imajo vsi udeleženci možnosti izbirlivosti in sami izberejo, kaj bi želeli spremeniti pri svojem šolskem delu. Predstavljena delavnica tako skuša spodbuditi vse dijake, tudi tiste s slabšim učnim uspehom, da prepoznajo tudi vidike učenja, na katere lahko vpli-vajo, in se osredotočijo nanje. Pomembna prednost delavnice izhaja tudi iz medvrstniške izmenjave mnenj in izkušenj.

Delavnica se osredotoča na spodbujanje formativ-nega spremljanja in samostojne vloge dijakov pri interpretaciji pridobljenih šolskih ocen, poudarja vključevanje dijakov v aktivnejšo vlogo pri lastnem učenju, spodbuja kritično razmišljanje in samovred-notenje ter aktivno vlogo dijakov pri postavljanju ci-ljev in načrtovanju učenja. ■

Viri in literatura

Bizjak, C. (2022). *Spodbujanje motiviranosti za globinsko učenje: odnos do učenja naravoslovja in matematike* [Elektronski vir]. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Odnos_do_ucenja_prirocnik.pdf

Creed, T. A., Reisweber, J. in Beck, A. T. (2011). *Cognitive Therapy for Adolescents in School Settings*. The Guilford Press.

Holcar Brunauer, A., Bizjak, C., Cotič Pajntar, J., Novak, L., Bostner, M., Kerin, M., Komljanc, N., Zore, N., Kregar, S., Zajc, S., Margan, U., Eržen, V. in Rutar Ilc, Z. (2017). *Formativno spremljanje v podporo vsakemu učencu*. Zavod RS za šolstvo.

